

УРСУЛА ЛЕ ГУИН
ЮГ
КРАТЪК ДОКЛАД ЗА
ЕКСПЕДИЦИЯ „ЙЕЛКО“ ДО
АНТАРКТИДА, 1909–1910 Г.

Превод от английски: Владимир Германов, 2013

chitanka.info

Макар да нямам намерение да публикувам този доклад, мисля, че би било чудесно, ако мой или нечий друг внук някой ден го открие. Така че го оставям в кожения сандък на тавана, заедно с кръщелната рокля на Росита, сребърната дрънкалка на Хуанито, моите сватбени обувки и ботушите от еленова кожа.

Първото условие за организиране на експедиция — парите — обикновено се намира най-трудно. Тъжно ми е, че дори в доклад, който е предназначен за сандък на тавана на къща в много тихо предградие на Лима, не смея да напиша името на щедрия благодетел, благородната душа, без чието безкрайно свободомислие експедицията „Йелко“ щеше да е само празна екскурзия в света на мечтите. Това, че оборудването ни беше най-доброто и най-модерното, че провизиите ни бяха изобилни и отлични, че кораб на чилийското правителство, с неговите храбри офицери и прекрасен екипаж, беше изпратен два пъти до другия край на света за наше удобство — всичко това стана възможно благодарение на благодетел, чието име, уви, не мога да спомена и чийто най-щастлив длъжник ще бъде до смъртта си.

Когато бях съвсем малко дете, въображението ми беше пленено от материал във вестника за пътешествието на „Белгика“, плавал южно от Огнена земя и оказал се скован от лед в море Белингсхаузен, където прекарал цяла година в ледената маса, а екипажът страдал от недостиг на храна и бил ужасен от несвършващата зимна нощ. Четох и препрочитам този разказ, а по-късно следях с вълнение съобщенията за д-р Норденскьолд от Южните Шетландски острови, спасен от смелия капитан на „Уругвай“, Иризар, както и приключенията на „Скотия“ в море Уедъл. Всичките тези подвизи обаче за мен бяха само предшественици на Британската национална антарктическа експедиция от 1902–1904 година с „Дискавъри“, и на чудесния разказ за тази експедиция на капитан Скот. Книгата, която поръчах от Лондон и препрочетох хиляда пъти, ме изпълни с копнеж да видя със собствените си очи този континент, последния легендарен остров на юга, който се простира на картите и глобусите ни като бял облак, празнота, обграден тук и там с късчета брегова линия, съмнителни носове, фалшиви острови, суша, която може да е или да не е там — Антарктида. И желанието ми беше чисто като полярния сняг — да отида, да видя. Нито повече, нито по-малко. Дълбоко уважавам научните постижения на експедицията на капитан Скот и прочетох със

страстен интерес откритията на физици, метеоролози, биолози и др. При положение обаче, че не съм обучена в никоя наука, нито имам възможност за такова обучение, невежеството ми ме принуди да се откажа от мисълта за принос към масата научни познания, засягащи Антарктида. Същото важи и за останалите членове на моята експедиция. Изглежда жалко, но не можем да направим нищо в това отношение. Целта ни се свеждаше до наблюдение и проучване. Надявахме се да стигнем малко по-далече може би и да видим малко повече. Ако не, просто да отидем и да видим. Проста амбиция, мисля, и по същество — скромна.

Така или иначе, това щеше да си остане нещо по-малко от амбиция, най-обикновен копнеж, ако не беше подкрепата и насърчението на моята скъпа братовчедка и приятелка Хуана (не използвам фамилни имена, защото докладът може да попадне в чужди ръце и по този начин да постави в неудобно положение и да навлече неприятности на неподозиращи съпрузи, синове и т.н.). Предоставих на Хуана моя екземпляр от „Пътешествието на «Дискавъри»“ и докато се разхождахме под чадърите си за слънце по Плаза де Арена след литургия една неделя през 1908 г., тя каза: „Ако капитан Скот може да го направи, защо да не можем и ние?“.

Тъкмо Хуана предложи да пишем на Карлота във Валпарайсо. Чрез Карлота срещнахме нашия благодетел и така се сдобихме с пари, с кораб, дори с правдоподобно обяснение — оттегляне в боливийски манастир, което някои от нас бяха принудени да представят (докато останалите казахме, че заминаваме за Париж за зимния сезон). И тъкмо моята Хуана запази решимостта си и в най-мрачните моменти, волята ѝ да постигнем нашата цел остана непоклатима.

А мрачни моменти наистина имаше, особено в първите месеци на 1909 г. — време, когато не виждах как експедицията ни ще се превърне в нещо повече от пропилян половин тон пресована пастърма и пожизнено съжаление. Толкова трудно се оказа да съберем нашия експедиционен корпус! Малко от тези, които канехме, изобщо имаха представа за какво става дума — повечето ни смятаха за луди или смешни, или и двете! А от онези малко, които споделяха лудостта ни, още по-малко можеха, когато заговорехме по същество, да изоставят

всекидневните си задължения и да тръгнат на пътешествие, което ще трае минимум шест месеца, придружено от немалко несигурност и опасности. Боледуващ родител, разтревожен съпруг, затиснат от тревоги за бизнеса, дете у дома, което няма на кого да бъде оставено, освен на невежи и некомпетентни слуги — това са отговорности, които не могат лесно да бъдат загърбени. А и едва ли бихме желали човек, способен да ги загърби, да бъде наш спътник в тежък труд, опасности и лишения.

Тъй като усилията ни се увенчаха с успех обаче, защо да говоря повече за пречките и закъсненията или за жалките измислици и откровени лъжи, до които всички ние трябваше да прибъгваме? Съжалявам единствено за приятелите, които желяеха да дойдат с нас, но нямаха възможност да се освободят чрез каквато и да било хитрост — тези, които трябваше да оставим, за да продължат живота си без опасности, без несигурност и без надежда.

На седемнайсети август 1909 година в Пунта Аренас, Чили, всички членове на експедицията се срещнаха за първи път: Хуана и аз, и двете перуанки; от Аржентина — Зои, Берта и Тереза; и нашите чилийци Карлота и приятелките й Ева, Пепита и Долорес. В последния момент дойде вест, че съпругът на Мария от Кито е болен и тя трябва да остане да се грижи за него, така че бяхме девет, не десет. Всъщност се бяхме примирили да сме осем, когато точно след мръкване пристигна несломимата Зои на пирога с индианци гребци, след като яхтата й получила пробойна малко след навлизането й в Магелановия проток.

Вечерта преди да отплаваме започнахме да се опознаваме. И се договорихме, докато се наслаждавахме на отвратителната вечеря в отвратителната пристанищна кръчма в Пунта Аренас, че ако възникне нетърпяща отлагане опасна ситуация, трябва да се слуша един глас, без да се задават въпроси, като незавидната чест на говорещия с този глас се падна първо на мен. Ако аз се окажа в неспособност, на Карлота,

ако и тя, тогава Берта. Вдигнаха тост за нас, като ни нарекоха Върховен инка, Ла Араукана и Трети помощник сред много смях и весели подвиквания. Както се оказа, за моя голяма радост и облекчение, качествата ми на „лидер“ така и не бяха подложени на изпитание. Деветте решавахме проблемите заедно, без да се налага да се дават нареждания от никого, и само два-три пъти се стигна до гласуване — устно или с вдигане на ръка. Разбира се, спорехме много, но пък и имахме време да спорим. И по един или друг начин споровете винаги водеха до решения, които се изпълняваха. Обикновено поне една от нас недоволстваше заради едно или друго решение, при това горчиво, но какво е животът без недоволство, без възможността от време на време да тържествуваш: „Нали ви казвах“? Как може човек да понесе домакинската работа или грижите за бебетата, да не говорим за тегленето на тежки шейни в Антарктида, без недоволство? На офицерите, както научихме на борда на „Йелко“, е забранено да недоволстват, но ние деветте бяхме по рождение и възпитание, неизменно и неотменно, екипаж.

Макар че най-краткият път до южния континент — който капитанът на нашия чудесен кораб първоначално ни увещаваше да приемем — беше покрай Южните Шетландски острови и море Белингсхаузен или покрай Южните Оркнейски острови към море Уедъл, ние планирахме да плаваме на запад до море Рос, което капитан Скот бе изследвал и описал и от което храбрият Ърнест Шекълтън се бе върнал едва миналата есен. За този район се знаеше повече, отколкото за която и да било друга част от брега на Антарктида, и макар това „повече“ да не беше кой знае колко много, даваше някаква застраховка за сигурността на кораба, който смятахме, че нямаме право да излагаме на риск. След като изучи картите и курса, планиран от нас, капитан Пардо се съгласи напълно. И така, на следващата сутрин излязохме от протока и поехме курс на запад.

Пътешествието ни около половината свят беше придружено от добра сполука. Малкият „Йелко“ плаваше весело по вълните през буря и слънце, изкачваше се и се спускаше по талазите на Южния океан,

който обикаля земята, непрекъсван от нищо. Хуана, която се бе борила с бикове и доста по-опасните крави във фермата на родителите ѝ, наричаше кораба „*la vaca valiente*“^[1], защото никога не се отказваше и атакуваше отново. След като преодоляхме морската болест, пътешествието започна да ни харесва, въпреки че от време на време се чувствахме потискани от високомерното покровителствено отношение на капитана и офицерите му, които смятаха, че сме в „безопасност“ само ако сме наблъскани една до друга в трите малки каюти, които те кавалерски бяха освободили заради нас.

Видяхме първия си айсберг доста по̀ на юг, отколкото очаквахме, и го отбелязахме с „Вдовицата Клико“ на вечеря. На следващия ден навлязохме в ледената маса, в пояса от айсберги и ледени плочи, откъснали се от леда на сушата и замръзналите през зимата морета на Антарктида, които се движат на север през пролетта. Съдбата продължаваше да ни се усмихва — малкият ни параход с неподсилен метален корпус, който не можеше да си пробива път през леда, се провираше през пролуките уверено и без колебание, така че на третия ден преодоляхме ледения пояс, с който корабите нерядко се бореха със седмици и се връщаха назад. Пред нас сега лежах тъмносивите води на море Рос, а отвъд него на хоризонта беше далечният отблясък, отразената в облаците белота на шелфовия ледник Рос.

Навлязохме в море Рос източно от 160° западна дължина и видяхме ледника на мястото, където експедицията на капитан Скот намерила снижение в огромната ледена стена, слязла на брега и пуснала своя пълен с водород балон, за да разузнава и фотографира. Извисяващата се стена на ледника с нейните отвесни зъбери и виолетови, издълбани от водата пещери отговаряха на описанието, но местоположението се бе променило — вместо тясната пролука сега имаше доста голям залив, пълен с красивите и ужасяващи китове орка, които си играеха и изхвърляха фонтаните си с вода в слънчевите лъчи на онази искряща южна пролет.

Явно след преминаването на „Дискавъри“ през 1902 г. маса лед с огромна площ се бе откъснала от ледника (който — поне в по-голямата си част — не е върху земя, а е във водата). Това постави намерението ни да направим лагер на ледника в нова светлина. И докато обсъждахме възможностите, поискахме от капитан Пардо да отведе кораба на запад покрай ледника и към остров Рос и протока Макмърдо. Понеже морето беше свободно от лед и съвсем спокойно, той го направи с удоволствие, а когато видяхме дима над вулкана Еребус, се присъедини към празненството ни — още половин каса „Вдовицата Клико“.

„Йелко“ пусна котва в залива Арайвъл и слязохме на брега с лодката на кораба. Не мога да опиша емоциите си, когато стъпих на сушата, на тази суша, на голите, студени камъни в подножието на полегатия склон на вулкана. Изпитвах въодушевление, нетърпение, благодарност, благоговение, чувството, че всичко това ми е познато. Чувствах се у дома, най-накрая. Осем пингвини адели дойдоха веднага да ни посрещнат с множество възклицания от любопитство, нелишено и от укор. „Къде, по дяволите, се губите? Защо се бавите толкова? Хижата е натам. Минете оттук. Внимавайте на скалите!“ Настоявах да посетим Хът Пойнт, където беше голямата постройка, издигната от експедицията на капитан Скот. Изглеждаше точно както на рисунките и фотографиите, които илюстрират книгата му. Районът около нея обаче беше противен — нещо като бунице от тюленови кожи и кости, и боклук, овладяно от яростните, пиццящи чайки скуа. Нашите придружители се доклатушкаха до хижата покрай кланицата съвсем спокойно, а единият лично ме отведе до вратата, макар и да не пожела да влезе вътре.

Вътрешността на хижата не беше така противна, но и тук имаше нещо потискащо. Сандъци с провизии бяха наредени един върху друг в нещо като стая в стаята. Не отговаряше на представите ми за мелодрамите и музикалните вечери, организирани от екипажа на „Дискавъри“. (Доста по-късно научихме, че сър Ърнест е променил нещата значително при посещението си година преди нас.) Беше

мръсно и цареше зловец безпорядък. Кутия от половин килограм чай беше оставена отворена. Наоколо се търкаляха празни кутии от месо. Подът беше осеян със сухари. Навсякъде имаше кучешки изпражнения — замръзнали, разбира се, но от това едва ли ставаха по-приемливи. Вън от всяко съмнение последните обитатели бяха напуснали набързо, може би дори при виелица. Все едно, биха могли поне да затворят кутията чай. Домакинството обаче, изкуството на безкрайността не е игра за аматьори.

Тереза предложи да използваме хижата за свой лагер. Зои направи контрапредложението да я подпалим. Накрая затръшнахме вратата и я оставихме така, както я заварихме. Пингвините дойдоха, за да одобрят, и ни изпратиха весело чак до лодката.

Протокът Макмърдо не беше скован от лед и капитан Пардо предложи да напуснем остров Рос и да стигнем до земя Виктория, където можехме да си устроим лагер в подножието на Западните планини на суха, твърда земя. Тези планини обаче, с техните притъмнели от бури върхове и надвиснали циркуси и ледници, изглеждаха също толкова ужасно, колкото и по времето на капитан Скот при западното му пътешествие, и никоя от нас нямаше желание да търси подслон сред тях.

Същата вечер на кораба решихме да се върнем и да устроим базата си, както възнамерявахме първоначално, на самия шелфов лед. Защото всички налични доклади сочеха, че чистият път на юг е през равната повърхност на шелфовия лед, докато не се изкачим по някой от спускащите се в него глетчери на високото плато, което, изглежда, оформяше вътрешността на континента. Капитан Пардо възрази остро срещу този план и попита какво би станало, ако ледникът се откъсне — ако парчето, върху което сме, се отдели и се понесе на север. „Ами тогава — каза Зои, — няма да се налага да идваш толкова далече на юг, за да ни вземеш.“ Но беше толкова убедителен по този въпрос, че убеди себе си да ни остави една от лодките на „Йелко“ като средство за спасение. По-късно се оказа полезна за риболов.

Първите ми стъпки на Антарктида — единственото ми посещение на остров Рос, не беше непомрачено удоволствие. Спомних си думите на английския поет^[2]:

*Какво ако всяка гледка е приятна
и само човекът е зъл?*

Обратната страна на героизма обаче често е много тъжна. Жените и слугите го знаят. Те са наясно също така, че въпреки това героизмът може да е не по-малко истински. Постигнатото все пак е по-малко, отколкото си мислят хората. Големи са небето, земята, морето, душата. Погледнах назад, докато корабът се отдалечаваше на изток онази вечер. Беше средата на септември и имахме десет и повече часа дневна светлина. Пролетният залез се задържа върху четирихилядния Еребус и оцвети в розово и златно дългата нишка пара на върха. Димът от малкия комин на нашия параход бледнееше в синьо над тъмнеещата вода, докато приближавахме извисяващата се стена от лед.

При завръщането ни до залива с орките — сър Ърнест, както научихме по-късно, го е преименувал на Залив на китовете — открихме закътана ниша, където ръбът беше достатъчно нисък, за да има лесен достъп от палубата на кораба. „Йелко“ пусна котвата си за лед и следващите дълги, трудни дни прекарахме в разтоварване на провизиите и устройването на лагера ни на половин километър навътре от ръба — задача, за чието изпълнение екипажът на кораба ни даваше безценни и безспирни съвети. Ние приемахме всяка помощ с благодарност, но повечето от съветите с едно наум. Времето дотогава беше меко за пролетта в онези географски ширини. Температурата още не беше падала под — 30° по Целзий, а докато устройвахме лагера си, имаше само една виелица. Капитан Скот обаче беше описал от собствен опит режещите южни ветрове на шелфовия лед и ние се подготвихме съответно. Лагерът ни беше открит за всеки вятър и затова не издигнахме трайни постройки над земята. Опънахме палатки, в които се подслонявахме, докато копаехме поредицата

клетки в самия лед, докато ги изолирахме със слама и чамови дъски и им слагихме покриви от брезент на бамбукови пръти, покрити със сняг за тежест и изолация. Голямата централна стая веднага получи името Буенос Айрес от аржентинките, за които центърът, където и да си, е Буенос Айрес. Печката за отопление и готвене беше в Буенос Айрес. В тунелите за складове и тоалетната (наречена Пунта Аренас) проникваше малко топлина от печката. Кутийките за спане започваха от Буенос Айрес и бяха много малки, приличаха на тръби, в които пропълзваш напред с краката. Бяха дебело изолирани със слама и скоро се затопляха от топлината на тялото ти. Моряците ги наричаха „ковчези“ и „къртичини“ и гледаха ужасени нашите леговища в леда. Ала нашето малко ледено жилище, подобно на дупка на прерийно куче или заек, ни служеше добре и ни осигуряваше топлината и уединението, които можеха да се очакват при тези обстоятелства. Ако се оказеше, че „Йелко“ не е в състояние да премине леда през февруари и се наложи да прекараме на Антарктида и зимата, определено щяхме да се справим, макар и с много ограничени дажби. Защото през идващото лято нашата база — *Sudamerika del Sur*, Южна Южна Америка, но обикновено я наричахме само „базата“ — трябваше да ни служи най-вече като място за спане, за складиране на провизиите ни и за подслон при виелици.

Капитан Пардо не искаше да ни остави, но заповедите му не позволяваха да остане в море Рос безкрайно дълго, така че най-накрая, след множество заръки да сме нащрек — да не пътуваме, да не поемаме рискове, да се пазим от премръзване, да не използваме остри инструменти, да следим за пукнатини в леда, и искрено обещание да се върне в Залива на орките на двацети февруари или *възможна* най-близо до тази дата, колкото ледът и вятърът позволят, се сбогува с нас, а екипажът му нададе вик на прощаване и вдигна котва. Същата вечер в продължителния оранжев полуздрач на октомври видяхме как мачтата на „Йелко“ се снишава зад хоризонта, зад края на света, и ни оставя на леда, тишината и полюса.

Следващият месец мина в кратки тренировъчни походи за полагане на депа със запаси. Животът, който бяхме водили у дома, макар и нелек посвоему, не беше подготвил никоя от нас за изпитанията, на които бяхме подложени, докато теглехме шейните при десет, двацет градуса под нулата. Всички се нуждаехме от възможно

повече тренировки, преди да се осмелим да предприемем дълъг преход. Най-дългото ми проучвателно пътешествие беше с Долорес и Карлота, на югозапад към планина Маркам, и беше кошмар — виелици и ледени валове по целия път натам, пукнатини и никаква видимост към планината, когато стигнахме, бяла пелена и режещи навявания по целия път назад. Преходът беше полезен обаче, защото можахме да оценим възможностите си. И защото бяхме тръгнали с много сериозни запаси провизии, които успяхме да разположим на 100 и на 130 мили на юг-югозапад от базата. След това други групи продължиха напред, докато не оставихме депа със запаси чак до 82° и 43' южна ширина, където Хуана и Зои при проучвателен преход бяха открили нещо като каменна порта върху голям глетчер, водеща на юг. Направихме тези депа, за да съумеем да избегнем, ако е възможно, глада, който бе измъчвал южната експедиция на капитан Скот с последвалите слабост и злощастия. Освен това установихме за свое удовлетворение — много дълбоко удовлетворение, — че теглехме шейните не по-зле от хъскитата на капитан Скот. Разбира се, не можеше да се очаква да теглим толкова далече и толкова бързо, колкото неговите мъже. Това, че се справихме, се дължеше на факта, че имахме далеч по-благоприятно време, отколкото експедицията на капитан Скот когато и да било на шелфовия лед. Освен това количеството и качеството на нашата храна беше от голямо значение. Не се съмнявам, че петнайсетте процента сушени плодове в нашата пресована пастърма помогнаха да избегнем скорбута. И картофите, замразени и изсушени по стара рецепта на индианците от Андите, бяха много хранителни, но същевременно леки и компактни — идеални за превозване с шейна. Във всеки случай, когато най-накрая бяхме готови за южното си пътуване, бяхме дълбоко уверени в капацитета си.

Когато най-накрая се върнахме в базата, ни очакваше голяма изненада. Тереза беше бременна. Трябва да призная, че първата ми реакция, когато видях наедрелия корем и обърканото изражение на горкото момиче, беше гняв... яд... бяс. Никоя от нас не биваше да крие нищо от останалите, да не говорим за такива неща! Но Тереза не бе направила нищо подобно. Единствено онези, които бяха скрили от нея тъкмо нещата, които тя имаше най-голяма нужда да знае, носеха цялата вина. Отгледано от прислужници, посещавало четири години училище към манастир и омъжено на шестнайсет, горкото момиче все

още беше толкова неуко, че смяташе „студеното време“ за причина да пропусне месечния си цикъл. Дори и това не беше чак толкова глупаво, защото всички ние имахме проблеми с цикъла си при досега със студа, глада и умората. Апетитът на Тереза бе започнал да привлича вниманието на всички. След това беше започнала, както се изразяваше тя, „да дебелее“. Останалите се тревожеха, защото бе теглила шейните доста, но тя се чувстваше чудесно и единственият проблем беше ненаситният ѝ апетит. Доколкото можеше да се съди по срамежливото ѝ описание на последната нощ, прекарана с мъжа ѝ в хазиендата, бебето трябваше да се очаква горе-долу по същото време, по което и „Йелко“ трябваше да дойде — двайсети февруари. Ала не бяха минали и две седмици откакто се върнахме от южното пътешествие, когато, на четиринайсети февруари, тя започна да ражда.

През 1912 г. целият свят научи, че храбрият норвежец Амундсен е достигнал Южния полюс. После, доста по-късно, се появиха съобщения как капитан Скот с мъжете си е тръгнал след него, но не се върна повече у дома.

Тази година с Хуана писахме на капитана на „Йелко“, защото вестниците бяха пълни с разкази за храбростта му при опитите да помогне на хората на сър Ърнест Шакълтън, останали на Слонския остров, и искахме да го поздравим и да му благодарим още веднъж. Той не бе споменал и дума за нашата тайна. Луис Пардо е човек на честта. Добавям тази последна бележка през 1929 г. През годините загубихме връзка помежду си. Много трудно е жени да се срещат, ако живеят толкова далече една от друга. След смъртта на Хуана не съм виждала никоя от приятелките си по теглене на шейна, макар че понякога си пишем. Нашата малка Роза от Юга умря от скарлатина, когато беше на пет години. Тереза имаше още много други деца. Карлота отиде в манастир в Сантяго преди десет години. Сега сме стари жени, със стари съпрузи и пораснали деца, с внуци, които някой ден може да поискат да прочетат за експедицията. Дори и да се срамуват, че са имали такава луда баба, може да им е приятно да научат тайната. Но не трябва да казват на господин Амундсен! Той ще изпадне в ужасно неловко положение и ще се разочарова. Няма нужда той или някой друг извън семейството да знае. Не сме оставили никакви следи, дори от стъпки.

---

[1] Храбра крава (исп.). — Б.пр. ↑

[2] Реджиналд Хебър (1783–1826) — английски свещеник, пътешественик и автор на химни. Цитатът е от известен мисионерски химн, „От ледените планини на Гренландия“. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.